

Obituaries /

נחמן אביגד ז"ל: כ"ה באלול תרס"ה–כ"ג בשבט תשנ"ב

Author(s): הלל גבע

Source: *seidutS nretsE raeN tneicA dna lacilbiB rof launnA nA :notanhS* / *שנתון לחקר*

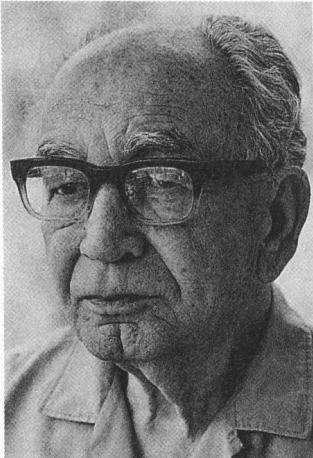
המקרא והמזרח הקדום, כרך יא

תשנ"ז pp. 31-11

Published by: [*seidutS hsiweJ rof etutitsnI lednaM* / *המכון למדעי היהדות ע"ש מנדל*](#)

נחמן אביגד ז"ל

כ"ה באלול תרס"ה-כ"ג בשבט תשנ"ב

פרופ' נחמן אביגד נפטר בירושלים בכ"ג בשבט תשנ"ב (28 בינואר 1992), בגיל שמונים ושש.

אביגד היה דמות מיוחדת בקרב הארכיאולוגים בארץ ובעולם בזכות אישיותו וכשרונותיו המגוונים. עבודתו המדעית השתרעה על פני יובל שנים של מחקר ארכיאולוגי פורה של קדמוניות ארץ-ישראל הן בחפירות בשטח והן ליד שולחנו בספרייה. הוא היה ממניחי היסוד לארכיאולוגיה הארץ-ישראלית. שנים רבות לימד ארכיאולוגיה כפרופסור במכון לארכיאולוגיה של האוניברסיטה העברית בירושלים ושימש תקופה ארוכה גם כראש החוג והמכון לארכיאולוגיה.

מחקריו הרבים והמגוונים של אביגד זכו לפרסום

ולהכרה בינלאומיים. בשנות פעילותו הארוכות זכה בפרסים רבים: פרס ישראל (1977),

פרס שימל (1979), פרס ירושלים (1984) ופרס רוטשילד (1984).

אביגד זכה לכבוד שרק החשובים שבחוקרים זוכים לו: הכרך השמונה-עשר של 'ארץ-ישראל' בהוצאת החברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה הוקדש לו, במלאת לו שמונים שנה, כהוקרה על תרומתו המדעית ועל פעילותו רבת-השנים כחבר הוועד המנהל של החברה, ולאחר-מכן כחבר כבוד שלה.

נחמן אביגד (רייס) נולד בעיר זואלו (Zawalow) שבאוסטריה (באותה תקופה; עתה בתחום אוקראינה), הוא למד אדריכלות בעיר ברנו שבצ'כוסלובקיה. עם עלייתו לארץ בשנת 1925 החל להתעניין תוך טיוליו בארץ באתריה הקדומים. בשנת 1929 הצטרף כאדריכל ושרטט לפרופ' סוקניק בחפירותיו מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים בבתי הכנסת של בית-אלפא וחמת גדר, וכן השתתף בחפירות שנערכו בשומרון ובאתרים נוספים רבים. תרומתו מידיעותיו וכשרונותיו לשרטוט וניתוח השרידים הקדומים שנחשפו באתרים אלה באה לידי ביטוי בפרסומים המדעיים של תוצאות החפירות. בשנות השלושים והארבעים עסק עם סוקניק בסקר וחפירות של מערות הקבורה בירושלים. כאן התוודע אל הכתובות העבריות הקדומות שנתגלו בהן, נושא שנגע לליבו וריתק אותו בהמשך פעילותו הארכיאולוגית. בעיקר מוכרת בנושא זה גילויה ופרסומה של 'מצבת עוזיה' שמצא סוקניק במנזר הרוסי שבהר הזיתים, גילוי שהיה שייך, בצדק, בעיקר לאביגד. בראשית שנות הארבעים, במסגרת עבודתו, החל בלימודים סדירים בארכיאולוגיה

באוניברסיטה העברית. בשנת 1947 סיים את עבודת המ.א., ובשנת 1952 את עבודת הדוקטורט. במחקר זה פרסם לראשונה את מלוא הפרטים תוך ניתוח ארכיטקטוני-כרונולוגי של מבנה המצבות הקדומות שבנחל קדרון. מחקר זה פורסם לאחר-מכן בספרו 'מצבות קדומות בנחל קדרון', שיצא לאור בשנת 1954.

בראשית שנות החמישים החל אביגד לחפור בעצמו בבית שערים, מצדה ובמערות מדבר יהודה. חפירותיו בבית שערים בהמשך לחפירות מזר במקום, פורסמו בכרך 'בית שערים ג' – החפירות הארכיאולוגיות בשנים תשי"ג-תשי"ח', שיצא לאור בשנת 1975. גולת הכותרת של מפעלו הארכיאולוגי של אביגד היו חפירותיו, שבהן החל בשנת 1969 ברובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים. החפירה, שבראשיתה לא הבטיחה רבות מבחינת השתמרות השרידים במקום, הפכה תוך פרק זמן קצר לאחת החפירות החשובות שנערכו מעולם בארץ-ישראל ובירושלים. החפירה, שנערכה בתנאים קשים במהלך שנות השבעים, והשתרעה על פני חודשים רבים כל קיץ ועל פני שטחים רחבים ברובע היהודי, סמלה יותר מכול את דמותו של אביגד כחוקר עברה של ארץ-ישראל. אביגד שיקע עצמו בעבודה הארכיאולוגית בירושלים, ונראה בעליל למי שעבדו עמו באותה תקופה, כי הוא מעורב רגשית בחשיפת שרידי עברה של העיר; כך הלכו ונרקמו הקשר והאהבה בין אביגד וירושלים. במשך כל החפירה היה אביגד נתון כל-כולו בעשייה המדעית-ארכיאולוגית, הוא ניווט בכשרון את התקדמות החפירה ולמד על בוריים את השרידים הנחשפים ומשמעותם הרחבה להכרה המחודשת עם עברה של העיר ותכניתה בתקופות עברו. בין גילוייו החשובים במקום יש למנות את חשיפת 'החומה הרחבה', שקבעה בבירור את תחומיה המורחבים של ירושלים בסוף ימי הבית הראשון. חשיפת מבני מגורים יהודיים מהודרים בעיר העליונה של ירושלים מימי הבית השני. אנו זוכרים ביראת-כבוד את הימים והשעות הרבות שהקדיש לחשיפת 'הבית השרוף', שנהרס בידי הרומאים בשנת 70 לספירה. כיצד מישש בחרדת-קודש ובאהבה כל חפץ וחפץ שעלה בחפירה, וכיצד אורו עיניו לגילוי שמו של בעל 'הבית השרוף' הוא 'בר קתרוס' ממשפחת כוהנים, ששמו נתגלה חקוק על משקולת אבן.

עם תום החפירה, בראשית שנות השמונים, הקדיש אביגד מזמנו וכשרונו כאדריכל לשיקום ושחזור השרידים הקדומים במספר ניכר של אתרים ברובע היהודי. יש המציינים כי האתרים האלה הם הדוגמה הטובה ביותר לשימור מוצלח ומבוקר של אתרים קדומים. שמו של אביגד קשור בהם כחופר ומשחזר.

תוצאות חפירות אביגד ברובע היהודי פורסמו בספרו 'העיר העליונה של ירושלים – פרשת החפירות הארכיאולוגיות ברובע היהודי של העיר העתיקה בירושלים', שיצא לאור בשנת 1980.

חשיבות רבה נודעת לתרומתו של אביגד בתחום הפליאוגרפיה והאפגרפיה העברית והארמית. שמו של אביגד נודע ברבים כבר-סמכא עולמי בתחומים אלה בהם עסק בהתמדה שנים רבות. בצוותא עם פרופ' י' ידין פענח ופירש את המגילה החיצונית לבראשית. במשך שנים רבות ביטא אביגד את כשרונו הבלתי נדלה בפענוח כתובות רבות ביניהן כתובת הקבר '...הוא אשר על הבית' מירושלים, וכתובת בית הכנסת בכפר נבוריה שבגליל. אביגד התפרסם כמפענח ומפרסם של עשרות רבות של חותמות וטבעות-חותם עבריים וארמיים: 'יהוד', 'ירושלם', 'מוצה' ואחרות, ובעיקר אלה של פקידים רמי-מעלה

באדמיניסטרציה של ממלכות ישראל ויהודה, ואף ממלכות שכנות: עמון, מואב, אדום ופניקיה. תוצאות מחקריו בנושא זה פורסמו בעשרות מאמרים. בעיקר ראוי לציין כאן שני פרסומים מקיפים: 'בולות וחותרמות מתוך ארכיון ממלכתי מימי שיבת ציון', שיצא לאור בשנת 1976, 'בולות עבריות מימי ירמיהו' – אודים מוצלים מארכיון תעודות', שפורסם בשנת 1986.

אביגד הגיע לידי מעורבות אישית ורגשית באותן חותרמות שאת נושאי שמותיהם ניתן היה לזהות עם אישים שחיו ופעלו בארץ, כנזכר בספרות המקראית. אביגד התייחס אליהם כאילו הכירם אישית, למרות הדורות הרבים שהפרידו ביניהם. הוא שקבע את התנאים ההכרחיים לזיהוי ודאי שכזה: על שמות האב והבן להיות זהים לשמות הנזכרים במקרא, וכן חייבת להיות התאמה כרונולוגית בין הממצא לדמות הנזכרת במקרא. כך הצליח אביגד להעלות מתוהם השכחה ולהחיות דמויות שמילאו תפקידים מרכזיים בממלכת יהודה ערב נפילתה בידי הבבלים.

שנים רבות אסף אביגד פרט לפרט על מאות רבות של חותרמות וטביעות שעתידיים היו להתפרסם בקורפוס השמות השמיים-מעריים. אביגד לא זכה לראות את מפעלו זה מגיע לקו הסיום. עזבונו עומד לצאת לאור בקרוב מטעם האקדמיה הלאומית למדעים. יש להמתין בתקווה שגם תוצאות חפירותיו ברובע היהודי יגיעו לכדי פרסום סופי ויתרמו את תרומתם לחקר ירושלים וארץ-ישראל בתקופות העבר.

אביגד ייזכר לא רק כחוקר אובייקטיווי, שקול ומהימן, אלא גם כאדם בעל תרבות וידע בתחומים רבים נוספים. הוא היה בעל אישיות דגולה, אשר למרות הפרסום והכבוד הרב להם זכה בתחום מחקריו, נותר צנוע בהליכותיו וישר-דרך במעשיו. דלת ביתו נותרה תמיד פתוחה לעצה ולהדרכה. הוא שימש לתלמידיו כדמות החוקר האידיאלי, הקפדן שנותר מאוזן, בתחום ההיגיון בקשריו עם המציאות המדעית, אינו מפליג יתר על המידה במסקנותיו אשר לא פרסמן לפני שהיה בטוח כי יש ביסוס והצדקה להן. אביגד היה גם מסוג החוקרים שנחוננו במידת היושר הציבורי והאינטלקטואלי שלא מנעו ממנו להודות בטעויות ולתקן במידת הצורך.

תלמידיו וממשיכי דרכו מוקירים את מפעלו המדעי המגוון ורב-הפעלים, ואת תרומתו החשובה לאין-ערוך לביסוס, פיתוח וקידום הארכיאולוגיה הארץ-ישראלית. פטירתו הפתאומית לאחר מחלה קצרה הותירה חלל, וחסרונו בקהילה המדעית מורגש היטב.

יהי זכרו ברוך

הלל גבע